

SECTIO I.

reservationes papales sacrarum electionum libertas , collatio beneficiorum , abrogatio Annatarum et exactionum , cet. communem regulam efficiant , atque fundatam pro se intentionem habeant : Reservationes vero in favorem Curiae Romanae ad tempus dumtaxat induluae , Annatae , cet. exceptionem faciant , stricteissimaeque sint interpretationis ; et ultra claram litteram Concordatorum nullatenus extendi possint , quin potius eandem ipsam menti pacientium , qui modificationem intendere , accommodari oporteat . Cui iunge Schloër citat. dissert. cap. 4.

§. CIX.

Sunt verum pædum.

Itaque Concordata rationem habent non *privilegii*, sed *pacti* obligantibus non magis Nationem Germanicam, quam Apostolicam sedem : pacti inquam non temporii ac *personalis*, verum *realis* ac perpetui. Atque hoc liquet tam ex confessione Pontificum *Nicolai V.*¹, *Iulii III.*², *Clementis VIII.*³, quam Germaniae, quae adeo semper ab ea opinione absfuit, ut Concordata privilegium esse Pontificium crederet, ut contra ea violari a Curia semper ferret gravissime⁴, iurisque iurandi religione Imperatores obstringeret, darent operam, ne quid detrimenti patiatur Ecclesiae Germanicae libertas⁵. Quibus autem praecipue innituntur rationibus adscripti curiae scriptores, eae sunt admodum leves. Sane vix opere

rae

¹ *Const. ad sacram.* §. 1.

² *Const. die 14. Sept. ann. 1554.* edita §. 2.

³ *Const. d. die 15. Ian. ann. 1603.*

⁴ *Vid. Concord. German. tom. 1. pag. 27. et tom. 3. pag. 177. 190. 199. 216.*

⁵ *Vid. Endres citat. dissert. §. 17. seqq. Schmidt distrib. de Imp. Conc. Protet.*

CAPVT IV.

rae pretium fecerit , si quis eas refellere diligenter conetur.

SCHOL. Conf. Endres cit. *dissert.* §. 20. Barthel in *dissert. gener. ad Concord. cap. I. sect. 1.* §. 2. 3; 4. 12. 13. Schloër cit. *dissert. cap. I.* §. 1. 2. *cap. 2.* §. 1. 4. Anonymus obs. 20. ad *Concord. nat.* 59. Germ. Ant. Schmidt *Inst. iur. Eccles.* tom. 1. §. 73. Schram. *Inst. iur. Ecclesiast.*

§. CX.

Et lex Imperii Germanici.

Enim vero non *pacti* tantum , sed etiam *legis* vim habent Concordata. Nam quod status Imperii singulos , singulare Germaniae Ecclesias concernerit , Concordatis tamquam Imperii communi ac publica lege obligari verius est. Nec obest , etsi fatear , per paucos Imperii status Aschaffenburgensi concordiae praeter Caesarem consensum suum accommodasse. Probet enim hoc quidem , si liquido demonstrari possit , vacillasse in principio concordiae istius auctoritatem. Sed nunc eius rei vix haberis ratio potest , ex quo Concordata ab universo Imperio salem generatim acceptata fuisse satis constat. Quid enim sibi volunt aliud tot *capitulationes* Caesarum , in quibus hi se adstringunt , curaturos se omni modo , ne quid in iis adversum fiat ? Quid tot Imperii *Recessus* ? Quid ordinatio iudicii aulici , dum inter ea , quae augusti illius dicasterii adssessores in iudicandis causis controversi pro norma habere iubentur , etiam Concordata recensuit ? Obligant vero Concordata omnes Germaniae Ecclesias , quae clientelari nexu Imperio adhaerent , nisi si quae sunt , in quibus , eo quod iam tum iure gauderent meliore quam praestare Concordatum poterat , illud in usum numquam est deductum , velut de Bambergensi et Wirceburgensi

Bar-

Imp. Schmidt Inst. iur. Eccles. tom. 1. §. 74.

SECTIO I.

Barthelius, de aliis alii testati sunt. *Auctor princ. iur. publ. Eccles. cap. 12. §. 10.*

SCHOL. Conf. Barthel cit. diss. cap. 2. seqq. 1. Itaque duo desiderant, ut Concordata obligent: nempe in Germania sitam esse Ecclesiam oportet, et nexum habere clientelarem cum Imperio. Vnde Ecclesiae in Belgio sitae ex defectu nexus feudalis, et nonnullae in Italia ab Imperio pendentes, quod non sint in Germania, Concordatis non stringuntur. Ceterum sunt tamen, in quibus obtinunt per extensionem, ut aiunt, de quibus Schloër cit. dissert. cap. 1. §. 7. 9. Augustanae confessioni additi status, ut et Reformati a Concordatorum obligatione immunes declarati sunt in Instr. Pac. art. 5. §. 19. et art. 17. §. 3. iunctu art. 5. §. 20. et 26. Conf. *Auctor princ. iur. publ. Eccles. cap. 12. §. 11. et 12.* Barthel dissert. spec. de Concord. seqq. 3. cap. 2. §. ult. et Gallade dissert. de usu Concordatorum apud Catholicos et Protestantes in Imperio.

§. CXI.

Proinde non potest ius Papa derogare.

Quoniam Concordata Germaniae etiam Pontificem per modum pacti seu transactionis obligant (§. CIX.), fides est et a ratione aliena derogandi potestas, quam summae sedi tribuunt scriptores Romani ex plenitudine nescio qua Apostolicae auctoritatis. Quam enim tu mihi finis potestatis plenitudinem, que intra aequi ac iusti limites se constringi non patitur? Aut non est fundamentum iustitiae fides, id est, dictorum conventorumque constantia et veritas? Clemens VIII. *Nos attendentis, inquit, Concordata praedita vim pacti inter partes habere, et quae ex pacto constant, absque partium consensu abrogari non consuevisse, neque debere.* Ut quid

CAPVT IV.

igitur Apostolicae sedi potestatem obtrudimus, quam ipsa a se solemnis declarationis abdicavit?

SCHOL. Vid. Georg. Schloër cit. diss. cap. 2. Anonymus observ. 20. ad Concord. Nat. Germ. Ant. Schmidt tom. 1. Inst. iur. Eccles. §. 72. seqq. quamquam Schmidtius *arbitrariam* quidem in Concordata potestatem adimat Pontifici, non etiam illam, quae exercetur *ex necessitate evidenterissima, quae legem non habet, loc. cit. §. 75.* Vide autem, ne hac exceptione admissa cuncta iterum ad Pontificis arbitrium reducantur; quem enim alium necessitatibus huius iudicem constituit Schmidtius? Quid si vero Natio Germanica eam, quae obtenditur, necessitatem non videat? quid si eam evidentissimam abneget? Conf. Schloër cit. loc. §. 2.

§. CXII.

Nec authentice interpretari.

Quod de abrogatione concordatorum dictum est, idem etiam de interpretatione authentica valet. Habent enim diverso respectu concordata vim pacti simul, legisque (§. CIX. seq.). Vt modo spectentur, authentica interpretatio ad solum Romanæ sedis Antistitem nequit pertinere; quum utique expediti iuris sit, pacti legis ambiguum sensum definire eorum esse, qui conventionem iniverunt vel legem tulerunt. Tam itaque a vero absunt, qui Romano Pontifici, quam qui Imperatori Imperioque eam potestatem attribuunt. Communis est utrisque, et communis consensione exercenda. Quidquid præter hunc modum sit, adversum est fidei conventionis, repudiarique non iniuria potest.

SCHOL. Hoc iure Germani repudiant Bullam Gregorii XIII. ann. 1576. editam, quia, se inconsulis, ambiguam conventionis istius legem pro auctoritate sua interpretatus est. Atque etiam nescio, an probari omnino pos-

possint, quae Clar. Schmidtius loc. cit. §. 76. de interpretatione iudiciali, quam Romanae Rota adiudicat, post alios plures disputat. Existimarem ego, causas Germanorum non Romanis ex legibus, sed Germanicis definiri aequius esse: nec ex sensu Germanicarum legum, quem his Rota tribuit, sed quem Germani sincerum verumque agnoscunt, decisionem peti oportere. Et cur Imperator, ad quem Concordatorum protectio iure pertinet, sententiae a mente pacientium alienas executionem impedire non possit? Vid. *Moderna status Cancellaria* tom. 2. pag. 491.

§. CXIII.

An sit locus praescriptioni?

Iura pacto quæsita amitti posse non usu et alterius præscriptione certum est. Nihil video, cui eidem præscriptioni adversus concordata quoque locus esse nequeat. Nam si per privilegium Apostolicum obtineri iura possunt, quæ ceteroquin ex concordatis Pontifici competunt, quidni et præscriptione? quin præsertim omnia ad legitimam præscriptionem requista, tempus, possessio, bona fides confluere possint. Sane præscriptionis iure nititur *Serenissima Domus Bavaria* in præsentandis ad dignitates et beneficia idoneis clericis, eodemque iure multis alii locis beneficia curata in mensibus etiam Papalibus ab aliis, quam a sede Romana conferuntur. Quæ etsi concordata perpetua esse voluerit *Nicolaus V.* nisi in futuro Concilio de consensu Nationis aliter ordinatum fuerit; *Clemens autem VII.* collationes concordatis adversas nullum beneficia possidendi titulum præbere declaraverit, inianaque esse statuta omnia declaraverit *Innocentius X.* que cum iis pugnaret; horum tamen omnium minime ea vis est, ut consuetudinem quantumvis longam, præscriptionemque saltem immemoralem possint

sint impeditre; soli hoc divino iuri proprium est, cui hoc loco vim nullam inferri manifestius est, quam ut probari debeat. Conf. Schloër cit. diss. cap. 3.

SCHOL. I. Probat, tametsi subfimide, hanc a Germanis adoptatam præscriptionem Clar. Schmidtius loc. cit. §. 77. eandem autem etiam Curiae Romanæ negari non posse contendit in not. ad cit. diss. Clar. Schloër tom. 1. *Thesaur. iur. Eccles.* pag. 390. Nihil enim quidquam adferri potest, ait, cur illa titulo præscriptionis pro se allegando excludatur, quin illud retorqueri possit adversus præscriptionem a Germanis admisam. Quod mihi profecto non videtur. Nam quæ per Concordatum Aschaffenburgense Romano Pontifici cessa sunt iura, ea profecto sedi illius nec divino iure, nec Concilii generalis canone adscripta sunt: *Sola*, ni fallor, conventione cum Germanis inita nituntur; adversus quam præscriptioni locum esse, expediti iuris est, nec vir doctus diffitter. Iura contra Episcoporum in conferendis beneficiis, canonibus generalium etiam Conciliorum saepè stabilita sunt, ipsique insunt muneri pastorali. Possitne autem Pontifex sibi aduersus statuta canonum præscribendo immunitatem quaerere, munusque pastorale Episcoporum praeter ullam necessitatem coactare, vehementer ambigo; de necessitate quippe ne quid possit excipere eruditissimus scriptor, vetat id, quod est ab ipso in institutionibus perspicue traditum, necessitate lege concordatorum nequam circumscribi. Porro eo iam loco in Germania concordata sunt, ut conniventa Imperatoria Elektorumque, auctoritatibz corundem nihil noceat. Consensus Imperatoris collegique Electoralis expressus requiritur, ut detrahi quidquam de concordatis legitime possit; quid igitur conniventa Praelati unius Romanæ Curiae profutura est? Eius, inquam, Praelati, qui expresso etiam consensu suo si velit maxime indulgere Romanis, nihil potest, quod concordatis, quæ iam dudum in legem publicam abierunt, aduersum esset?

SCHOL. II. Canones pro genuino concordatorum sensu eruendo adfert Barthel *diss. 3. de concord. in prafat.* cui iunge Georg. Schloer *cit. diss. cap. 4.* et Clar. Endres *cit. diss. §. 14.* Qum autem nondum gravamina desint Germanis ob violata a Romanis Concordatorum iura , saepe deliberatum est de remediis iustae certaeque defensionis. Non contempnenda sunt , quae Barthel *cit. diss.* subiecit. Efficacissimum procul dubio remedium est Recursus ad Imperatorem. De quo adcurate exposuit Clar. Schmidtius *diatr. de Imper. concord. protell. Conf.* Endres *cit. diss. §. 35. pag. 135. seqq.*

§. CXIV.

Concilium Pisanum.

Iam ad saeculum decimum sextum venio , cuius initia satis redditit turbulenta *Iulii P. II.* belli , quam pacis cupidior indoles. Hic enim primum *Venetis* , foedare cum *Maximiliano Imp.* et *Ludovico XII.* Galliarum Rege inito , bellum intulit ; posthaec *Ferrariensisibus* ; postremo Regem Galliae ipsum , *Venetis* , *Hispanis* , *Helvetis* in societatem belli adscitis adgressus , mire omnem , dum vivebat , Occidentem turbavit. *Ludovicus* injuriam a Pontifice acceptam ulturus , ne quid praeter ius fasque in re accepisti decerneret , cleri primum sui comitia habuit , seque ab eo de propositis ad deliberandum articulis quid sentiret , edoceri iussit ; a quo , quum ex animi sui sententia responsum esset , ad retundendos Pontificis imperiosos conatus animum advertit. Et erant quidam Aulae Romanae purpurati a violentis *Iulii P.* consiliis alieni , qui *Ludovici Regis* et *Maximiliani Imperatoris* auctoritate freti , Pisis ann. 1511. Concilium cogabant , quo et Pontificis hostiles conatus cohiberent , et de emendandis disciplinae tam publicae , quam privatae

vi.

* Vid. *Natalis Alex. Saecl. XVI. diss. 11. artic. 3.*

CAPVT IV.

vitiis deliberarent. Indixit Episcopus Gurcensis *Mathaeus Langus Caesaris* in Italia Vicarius. Convenerant Cardinales quatuor , quorumdam aliorum Procuratores , et complures praesertim Galliarum Episcopi , Oratoresque *Ludovici Regis*. Post tres Pisis habitas sessiones Mediolanum translatum est , ubi *Iulius* causam iussus dicere , quod se Concilio inobedientem exhibuisset , ann. 1512. die vigesima prima Aprilis solemni sententia gradu suo excidisse declaratus est , extra Galliam vix cuquam probata. Mediolanum Lugdunum transit , infectaque re dissipatum est.

SCHOL. Acta Concilii edita sunt Parisiis ann. 1612. in 4. omissa deinde in collectionibus Conciliorum. Paucia habet Coleti : nec multo plura Mansius in *Suppl. tom. 5. pag. 347.* Historiam dedit Richer *lib. 4. cap. 2.* Auctoritas eius , quam aliquot editis commendationibus defendebat Philippus Decius Iurisconsultus Mediolanensis non indoctus , quanta sit , docuit Natalis Alexander *cit. diss. artic. 3. in fin. et artic. 4.*

§. CXV.

Concilium Lateranense.

Parum moveri Pisano hoc conventiculo visus est *Iulius P.* suis amicorumque viribus praefidens. Ut ne tamen , quod ad intercipienda eius consilia pertineret , temere negligeret , aliud in Lateranensi Basilica Concilium ann. 1512. indixit , quod inter Lateranensis quintum numerant. Absolutum est ann. 1517. duodecim sessionibus. Interfuerunt Episcopi sessioni quidem primae non adeo multi , iisque maximam partem Itali. Crevit deinde et Episcoporum et Cardinalium numerus adeo , ut centum et quatuordecim fuisse memorentur. Adfuerunt etiam omnium fere Principum christianorum Oratores , ipsiusque adeo *Ludovici XII.* Galliarum Regis , qui Caesaris se-

T 2

qui-

quatus exemplum , Pisano illi , de quo dixi , conventui favere desierat . Praefuit *Iulius* usque ad sessionem sextam . In his primum damnata sunt acta Concilii Pisani . Proxime Gallorum pragmaticam sanctionem adortus est . Neque vero dubium est , quin dira admodum in *Ludovicum* decreta eiusque socios edita fuissent , nisi Pontificem vindictae paullulum cupidorem in ipso prope rerum decernendarum apparatu mors non intempestiva abstulisset . Mitior inde consiliisque *Leo X.* in locum eius ann . 1513 . suffectus inchoatum iam Concilium continuabat , editis non multis praesentem in rem decretis , verum ad desideratum optimo cuique disciplinae reformationem minime sufficiens .

SCHOL. I. Acta et decreta huius Concilii nomine edita , Romae primum ann . 1520 . typis excusa sunt hoc titulo : *S. Lateranense Concilium novissimum sub Iulio II. et Leone X. celebratum* . Exstant adcurati apud Harduin . tom . 9 . pag . 1573 . cui adde Edm . Richer et Natalem Alexandrum cit . disset . art . 4 . seqq . Legitimum esse hoc Concilium fatentur omnes . OEcumenicum plerique negant . Bellarminus et Duvalius fluctuant . Decreta quidem certe in hac synodo edita , quae feruntur in libro septimo decretalium , Leonis sunt , non Concilii decreta .

SCHOL. II. In hoc Concilio pragmatica Gallorum sanctio per Concordata intercidit . Dum de illa revocanda ageretur , constitutionem promulgavit Leo Pontifex , in qua , posteaquam omnia , quae in Concilio ab Eugenio dissoluto acta sunt , nulla esse atque irrita declarasset , haec subdit : *Quum praesertim solum Romanum Pontificem , tamquam auctoritatem supra omnia Concilia habentem , Conciliorum indicendorum , transferendorum , ac dissolvendorum , plenum ius et potestatem habere nedum ex sacra Scripturae testimonio , dictis sandorum Patrum , et aliorum Romanorum pontificum etiam praedecessorum nostrorum , sacrorumque canonum decretis , sed ex propria*

pria etiam eorumdem Conciliorum confessione manife stet . Insignem in hoc decreto vim posuit Aucto r vindicati *Anti-Fcbronii* , ut ostenderet nihil inesse momen ti decretis Conciliorum Constantiensis ac Basileensis , que de Conciliorum supra auctoritate sunt edita ; miraturque vehementer Ant . Vaira de *OEcumen. Papae potest. cap. 10. pag. 569.* Maimburgum , qui post tam perspicuum Concilii definitionem ausus est controversum S. Augustini locum ita interpretari , ut favere S. Doctor videatur Gallorum sententiae , quam is eleganter , si placet superis , furoris et erroris scelus appellare dignatus est . Sed criticae sacrae notitia pertenui cultus alias Scriptor Vaira fuit , ut ex toto scripto satis elucet . Ea causa fuit , ut non animadverteret , quam sint infida traditionis monumenta , quibus eam , quam affirmavit hoc decreto , Pontificie sedis auctoritatem fulciri bona fide opinabatur Leo Pontifex . Conf. Aucto r. *tract. de potest. Eccles. et temporali pag. 145. edit. Venet.*

Exspectationi Germanorum non satis fecit.

Dum de indicenda Synodo spem fecisset *Iulius P. Bertholdus* , qui tum Ecclesiae Moguntinae praefuit , abusus , quos notaverat , in chartam coniecit , Concilii futuri auctoritate emendandos . Satis ex iis apparet , quam exigua Concordatorum in Romana curia ratio habita fuerit . AEgre , ut erat , eam injuriam ferebant Germaniae Principes , reque studiose deliberata ann . 1510 . au tores Imperatori fuerunt , ut ad exemplum Gallorum sanctionem quamdam pragmaticam pro Germania confi ciendam curaret ; rati , hoc modo arceri posse vulnera , quae Ecclesiarum Germanicarum libertati idemtidei infligeren-

¹⁴⁹ *Vid. Conc. Nat. Germ. tom. 3. pag. 150.*

SECTIO I.

tur¹. Ab eo consilio adeo *Maximilianus* non abhorrebat, ut etiam valde probaret. Sed metus novi in Ecclesia schismatis mitiora persusit. Accedebat spes abolendorum gravaminum in Concilio Lateranensi ostentata. Verum illa quidem adeo vana fuit, ut Synodo vix dissoluta in comitis Augustanis ann. 1517. non sine magna bonorum omnium offensione decem' gravamina etiam typis vulgarentur. *Ex his omnibus apparet*, verba sunt *Clar. Endres*, nequaquam postea difficile fuisse Lutheru, et alitis Germanorum animis iam alias exacerbatis tantos addere stimulos, ut deserta religione antiqua nova placita amplectentur, quibus non tantum universa Germania, sed et ipsius Ecclesiae facies misere fuit dilacerata, et ad hodiernum usque diem misere ingemiscit.

SCHOL. Cit. dissert. §. 17. pag. 53. Adde Concord. Nationis German. integra tom. 3. pag. 216. seq.

§. CXVII.

Concilium Tridentinum.

In haec enim tempora incident motus intestini Germaniae, usurpatae a Lutheru reformationis causa excitati, qui opinione citius magnam florentissimi regni partem occupaverant. Iam *Clemens VII.* cum *Carolo V.* Imperatore aliquique catholicis Principibus agitare coepit consilia de celebrando generali Concilio, quod unum tantis malis tollendis idoneum remedium, post damnatos a *Leone* errores *Lutheri*, reliquum esse ipse significabat Pontifex in litteris ad Henricum Angliae Regem². *Clemente* anno proximo e vivis sublato, *Paulus III.* in eius locum suffectus, curam quoque illius de convocanda Synodo suscepit, indixitque primum quidem *Mantua*, post

Vini-

¹ Concord. loc. cit. pag. 195.

² Ap. Raynald. ad ann. 1533. n. 3.

CAPVT IV.

Vincentiae habendum; novis denum obiectis impeditis saepius prorogatum, tandem *Tridentum* optatam Germanis urbem, ceterisque Nationibus peropportunam transiit xi. Kal. Iun. ann. 1542.¹ Initium factum est sub *Paulo III.* die 13. Decemb. ann. 1545. Celebratae sub codem sessiones undecim: octo quidem *Tridenti*, reliquae *Bononiae*, quo contagionis metu ann. 1547. Concilium translatum est. Quae res quoniam nec Caesari placet, nec Hispanis, Oratores *Caroli V.* adversus Bononiensem, ut siebant, conventum protestarentur, suspensus est, evocatis Romanis Patribus tam Tridentinis, quam Bononiensibus. Contigit hoc ann. 1549. quo nondum suum obit *Paulus III.* successorem nactus *Iulius III.* Is novo diplomate VIII. Kal. Maii ann. 1550. Synodus reduxit *Tridentum*², inchoatumque iterum ipsis Kal. Maii anni sequentis usque ad sessionem decimam sextam produxit, in qua suspensio Concilii decreta die 28. April. ann. 1552. in annos duos, toto decennio perduravit. Tandem *Pius IV.* edito diplomate ann. 1560. restitutum aperuit ann. 1562. sub quo novem reliquae sessiones habitae sunt. Quae adversus Protestantes declarata dogmata, quae item circa morum ac disciplinae reformationem edita sint decreta, recensere nihil est necesse. Omnia enim in manibus versatur Synodus, a qua cuique primum est illa, si volet, perspicere.

SCHOL. Editio Synodi Tridentinae illa, quam *Paulus Manutius* curavit Romae ann. 1564. in fol., authentica habetur. Ceterum differt illa tamen in quibusdam ab editionibus *Lovaniana* et *Chiffletiana*, in pluribus vero a scriptis, qui supersunt, Codicibus. De actis et scriptis ad hoc Concilium pertinentibus vid. *Salmon de stud. Concil. part. 2. cap. 3. in fine.* et *Walch. Sac. XVI. §. 10. pag. 884. seqq.*

§. CXVIII.

¹ Raynald. ad ann. cit. n. 13.

² Raynald. ad bunc ann. n. 21.

§. CXVIII.

Eius auctoritas.

OEcumenicam Tridentinae Synodi auctoritatem aduersus ea, quae a Protestantibus obiecta sunt, tuiti sunt egregie *Natalis Alexander*¹, et post hunc *Casp. Barthel.* Atque dogmata quidem fidei in illo lucidius exposta catholicorum nemo est, qui non toto animo amplectatur. Sed decretorum de reformatione non eadem ubique fata fuerunt. Etsi enim *Pius IV.* edita in eam rem peculiari constitutione, omnibus Ecclesiarum Praelatis impense commendasset, darent operam, ut decreta Patrum et statuta diligenter obseruantur, et in altera eiusdem anni Bulla declarasset: *Decreta omnia Concilii Trident. ad reformationem iusque positivum dumtaxat spectantia a Kalendis Maii proxime praeteriti anni omnes obligare coepisse: neque post eam diem excusationem cuiusquam, quod ea ignoraverit, admittendam; non tamen ubique tam obsequentes huic mandato reperit, quam quidem Veneti fuerunt; et Poloni, qui decreta Concilii suas et Ecclesiae, et Regni leges fecerunt, ut est in vita *Card. Comendonis*⁴. Galliarum Reggs, etsi clerici saepiuscule urgeret, induci nondum poterant, ut promulgari ea sinerent. Hispania diu restitit: cessit tandem precibus, et adiecit alii detractisque in usum ire passa est⁵. Lusitania circumventa fraude non adversabatur. In Germania Praelati Principesque Catholici reperunt illa quidem, sed salvis Provinciarum et Imperii Germanici iuribus, salvisque concordatis⁶. Nec alia ho-*

¹ *Sac. XVI. disserr. 12. art. 16.*² *Bulla Benedictus Deus, diss. die 26. Ian. ann. 1564.*³ *Raynald. ad ann. 1564. n. 50.*⁴ *Llib. 2. cap. 11.*⁵ *Episc. disserr. in ius noviss. §. 6.*⁶ *Horix traſſ. de font. iur. can. Germ. §. 42. seq.*

CAPVT IV.

153

horum in Hungaria fuisse fata certissimum existimo.

SCHOL. Conf. Reverendissimi ac doctissimi viri Adam. Kerchelighii cor. 2. ad *Synod. Dioecesan. Eccles. Zagrab.* ann. 1574. edita *Zagrab.* ann. 1771.

§. CXIX.

Pax Religiosa.

Dum haec Tridenti aguntur, in Germania interim varia cum Protestantibus fortuna certatum est. Post vindictariam prope Mülburgum ad Albim ann. 1547. actum videbatur de rebus Protestantium, et triumphare causa Catholicorum. Sed intercepit spem *Mauritius Sazo*, cuius adhuc virtute Caesar in debellando foederatorum exercitu maxime usus est. Hic enim mutato præter exspectationem consilio, coactoque valido exercitu tanta celeritate rem agebat, ut incautum nihilque tale exspectantem *Carolum* ann. 1552. ad OENipontum prope oppriemet, quac inopinata procella adeo commovit Imperatorem, ut iam quibusvis conditionibus pacem mallet, quam bellum, nec ita multo post Passavii non tantum securitatem Protestantibus concederet, verum etiam comitia intra sextum mensem promitteret, in quibus diuturna haec de religione dissensio funditus tolleretur. Comitia tamen in Passaviensi transactione promissa, ante ann. 1555. propter turbas in Germania natas haberi non poterunt. Hoc autem anno Augustae Vindelicorum, praesente *Ferdinando* fratre Caesaris cui id commendatum negotium est, memorabilis ille conventus celebratus est, qui Germaniae post tot tamque graves aerumnas et clades pacem religiosam peperit, in diversis deinde Imperii comititis pluribus capitulationibus Caesareis diserte confirmatam.

SCHOL. Conf. Franc. Ignat. Widekind *Synops. Histor. Pacif. religios. concern.* in Schmidtii *Thesaur. iur. Ec-*

V

Ec-

SECTIO I.
Eccles. tom. 1. pag. 397. Io. David Koehleri diss. de prima pace religiosa Norimbergensi Altorf. ann. 1732. Io. Strauch diss. de transalp. Passavii. Lechmann ad*a*da publica et originalia de pace religiosa, de quibus Moser in Bibl. iur. publ. pag. 160. seqq.

§. CXX.

Pax Westphalica.

Compositis in hunc modum de religione dissidiis, omnis funestae contentiones materia de medio sublata videbatur. Verum apparuit illico, armis quidem, non etiam animorum dissensionis impositum finem. Alia ex alis utrinque iactata gravamina iam ne modum quidem tenuerunt. Ex his mutuis partium inter se querelis orta primum difidientia unioni civili numquam non inimica: inde *unio Protestantum* Halae Suevorum ann. 1610. duce *Fridericu V.* Electore Palatino inita, et huic opposita Heribpoli auspicii *Maximiliani* Bavari *liga sacra*. Postremo fera bellum, quod ann. 1618. occasione motuum Bohemicorum coepit, annis triginta immanum per universam Germaniam vastatem circumferebat praecepit, ex quo *Gustavus Adolphus* Suecorum Rex foedere Gallorum illecula, in eas regiones ingressus est. Tandem civilibus fessi discordis, imperante *Ferdinando III.* pacem omnes deposcere. Convocata ob eam causam Ratisbonae ann. 1641. comitia, in quibus seria de incunda illa cum statibus consilia Caesar init. Conventum est haud aegre de loco tractandae concordiae, *Monasterio*, et *Osnabruga*: ubi post anxiā quinquenniā disceptationem ann. 1648. duplex *paciis instrumentum* signatum est, *Monasteriense* scilicet alterum cum Gallo, alterum cum Sueciis *Osnabrugense*, quod utrumque communī *paciis Westphalicae* nomine a scriptoribus laudari solet.

SCHOL.

1. *Widekind* cit. diss. pag. 460. seqq.

SCHOL. Acta et historiam huius pacificationis multi exposuerunt. Praecipue habentur Tob. Pfannerus in *Hist. pacis Germano-Gallo-Suecicæ*. Adam Adami in *Relat. Histor. de pacis Osnabrugeo-Monaster.* Christ. Forster in epist. negot. pacis. *Osnabrugeo-Monaster.* concern. alii, de quibus Hoffmann in bibl. iur. publ. pag. 272. 427. et Moser de *Germania summatio* pag. 385. seqq.

§. CXXI.

Capita pacis Religiosæ.

1. Pacis religiosae capita haec sunt praecipua. 1. Omnibus Germaniae civibus concessa libertas est, utram e duabus religionem sequi malint: ne pars altera alteram contumelias proscindat, necve alia, quam amica controversiae de religione natae compositio locum habeat, se vere cautum est. §. 15. 2. Hacce exercendas Religionis facultas catholicis dumtaxat et A. C. addic̄tis conceditur, exclusis omnibus alterius communionis hominibus. §. 17. 3. Quod si quis forte Archiepiscopus, Episcopus, aut alia a clero persona, abiecta Majorum suorum religione, Augustanae se confessione addiceret, id ei quidem licet integræ existimatione; beneficio tamen, si quod ab Ecclesia obtineret, dignitateque excederet. §. 18. 4. Iurisdictio Ecclesiastica Pontificis atque Episcoporum in cives A. C. abierentes usque ad compositionem dissidiū suspensa est. §. 20. 5. Bona Ecclesiastica a Protestantibus usque ad tempus initiae pacis occupata, eis reliqua sunt. §. 19. 21. 22. 6. Ne status alter alterius subditos vi arteve ad suam capessandam religionem pelliciat, necve contra proprium Magistratum defendat, sancitum est. §. 23. 24. 7. Subditis diversae a Domino religionis facultas emigrandi concessa est. §. 24. Salutis denique 8. publicae hostes iudicati, qui religionis nomine bellum aut iniuriam aliis inferre auderent.

V 2

SCHOL.

SECTIO I.

SCHOL. Aliquando uberior ea percensuit Wedekind *sit. diss. pag. 424. et 438.* in Schmidtii *Thesaur. iur. Eccles.* Protestantes cum primis diu concoquere non poterant Reservatum Ecclesiasticum pacificationi religiosae insertum §. 18. Negabant se huic articulo consensum praebuisse, neque eum iure a Ferdinando ceteris adiici potuisse, ut qui non tamquam arbiter controversiae, sed ex pacientibus unus fuisset. Non vacat haec Protestantium momenta diligentius expendere. Hoc moneo, aequiores ex ipsis viro haud multum ex his rationibus detulisse. Vid. Struve in *corp. iur. publ. cap. 6. §. 58.* Börner in *Illustratione Germanicae Nationis Status 1. Th. pag. 60. seq.* Conf. Ant. Schmidt *Inst. iur. Eccles. tom. 1. pag. 100. et in Thes. iur. Eccles. tom. 1. pag. 492. seq.*

§. CXXII.

Capita Pacis Westphalicae.

Pacis Westphalicae leges causam Religionis concorrentes propemodum omnes *Art. V.* instrumenti Osnabrugensis comprehenduntur. In eo 1. Liberum Protestantibus religionis suae exercitium concessum est. 2. Bona Ecclesiastica iis reliqua, qui ea possedissent dicitur. 1. Ianuarii ann. 1624. qui inde *annus decretorius* dictus est. 3. Reservatum Ecclesiasticum ad Protestantes extensem. 4. Iura Pontificis ratione annatarum, pallii, confirmationum, mensium papalium in A. C. capitulis suspensa. 5. Ius patronatus, visitationis Ecclesiasticae, *cetera iuxta annum decretorium confirmatum.* 6. Subditis ius emigrandi certi limitibus circumscriptum, concessum. 7. Principibus tributum ius reformati exercitium religionis, quod ius ad nobiles etiam ac civitates immediatas extensem est. 8. Ius dioecesanum et iurisdictionis Episcopalis in terris Protestantium suspensa. 9. Modestia in concionando, disputando, scribendo, contra dissentientes in religione

CAPVT IV.

157

ne praecepta. His tum atque aliis pluribus legibus pax coailuit, quae in proximis comitiis recepta, et in omnibus inde a Leopoldo Caesare capitulationibus confirmata est tamquam lex Imperii fundamentalis, et perpetua in iudicis norma inviolabiliter observanda, donec extincto disidio religionis, in unam candemque sacrorum communione gens florentissima coaluerit.

§. CXXIII.

Licitene inita?

Et vero in tanto tamque praesenti Ecclesiae non minus quam Imperii discrimine, inquit apposite *Ill. de Rieger*, nihil ad salutem utriusque magis necessarium, nihil utilius pace fuit: cuius proinde honestatem validitatemque ipsa per se non aliter vitanda necessitas satis tuetur, quum praesertim nihil ei insit, quod sit a divino iure alienum. Admissum religionis publicum ac liberum exercitium, quod admitti necessitas coegerit: cessa bona Ecclesiarum, sed iis, qui restituturi non erant: suspensa Episcoporum iurisdiction, sed in eos, qui eam dudum excusserant. Ecquid autem, amabo te, seu Principis officio, seu prudentis Ecclesiarum Patroni consentaneum magis fuit, quam in omnium rerum amittendarum imminente periculo id ferre pacis securitatis causa, quod praepedire in potestate armis hostium praevalentibus non fuit? Non disputo de vi atque efficacia protestationis, quam Romana Curia adversus pacificationem tam religiosam quam Osnabrugensem interposuit: valeat illa ad conservanda Apostolicae sedis iura; id certum est, nihil in ea inesse momenti ad earum in Germania infringendam auctoritatem.

SCHOL. Conf. Ant. Schmidt. *Inst. iur. Eccles. tom. 1. §. 90. seq.* Franc. Ignat. Wedekind in Schmidtii *Thesaur. iur. Eccles. tom. 1. pag. 481.* Illust. de Ickstadt

dis-

dissert. de iusta et efficaci summi Pontificis protestatione adversus pacem religios. et Westphal. tom. 2. opuse. 6. Barthel. opuse. 1. Histor. gener. pacific. pag. 26. et dissert. de eo, quod iustum est circa libertatem in negotio religionis. Strubeni Horae Subcessivae, part. 2. tract. 7. Ant. Schmidt vindiciae pro sententia L. B. de Ickstadt in Thes. iur. Eccles. tom. 1. pag. 51. Straus in dissert. de possessore catholico non obligato ad bona saecularisata pristinis usibus Ecclesiasticis restituenda. Mogunt. 1740. et huius apposita discussio: an bona Ecclesiastica per P. W. Protestantibus cessa restitui debeant Ecclesiis, postquam ad manus catholicas fuerint reversa. Anno 1758. Subsidia interpretandae utriusque pacis exponit Baniza in dissert. de subsidis interpretationis doctrinalis utriusque pacis religiosae et Westphalicas. Exstat in Thes. iur. Eccles. tom. I. p. 494.

§. CXXIV.

Quum Synodus Tridentina sessione vigesima quinta, quae est de observandis ac recipiendis Concilii decretis, si qua in eorumdem receptione difficultas emerget, eam ad summae sedis arbitrium referendam declarasset; Pius IV. in Bulla confirmationis omnem penitus Concilii interpretationem alias vetitam, uni sibi reservatam voluit. Ea causa non ita multo post congregationem instituit Cardinalium, quibus retenta sibi potestate interpretandi omnia, quae ad executionem et observantium Concilii promovendam pertineret, curam commendavit. At Sextus V. quo expeditior esset congregationis in exequendo auctoritas, interpretandi quoque ac declarandi facultatem addidit, ea tamen lege, ut in decretis disciplinae tantum versaretur, nec inconsulto Pontifice ullae declaratio-

nes

nes ederentur. Adiecit huic aliam Gregorius XIII. legem, qua cautum est, repudiandas esse cunctas congregations eiusdem declarations, quae verborum proprietatem praetergredirentur, atque dispensationis imaginem praeseferunt. Postrema est congregations ipsius speciali iussu Urbani VIII. ann. 1661. sancita, ut declarations tum demum tam in iudicio, quam extra illud plena gaudere fide censeantur: Si in authentica forma solito sigillo, et subscriptione Cardinalis Praefetti, ac Secretarii eiusdem congregations pro tempore existentium munite fuerint.

§. CXXV.

Quam vim habeant?

Quae his legibus adversae sunt Cardinalium istorum declarations, eas evidens est vi omni ac robore destitui. Nec tamen quee consentaneae illis sunt, ob id continuo in numerum legum communium recipiendae sunt. Etenim duplii primum in genere sunt declarations. Aliae ad controversias singulares definiendas eduntur, determinataque facti cuiusdam adjuncta spectant; et has, eti ins facient inter partes litigantes, vim legis universalis non obtinere, inter omnes satis convenient. Aliae generales sunt, nec ad locum certum personamve restrictae, cuiusmodi sunt, quae generatim consulta edit congregatio. Atque huiusmodi quae sunt, plerique e nostris seu totidem ipsius summae sedis leges, vim habere universim obligantem pro explorato tenent. Mihi, fateor, parum considerate haec dicta videntur. Quid si enim declaratio tametsi generalis, rerum, personarum, locorumque adjunctis particularibus extorta sit? Quid si, quod contigisse interdum exempla produnt, declarations secum ipsis pugnan-

tes

SECTIO I.

tes producantur? Quid si demum consueto more promulgatae, usive aut consuetudine receptae non sint? Aut apertam Tridentini decreti sententiam captiosa verborum interpretatione in alium eumque a mente Patrum prorsus alienum sensum detorquent? An nihil his momenti interest, ut de usu declarationum auctoritateque recte ac prudenter statuas? Addo illud quod apposite monuit *Benedictus XIV.*: *Eiusdem congregacionis sententias temere in medium proferri ab illis, qui nusquam ipsas viderint, eoque plerunque decipi.* Quod ipsum etiam illico *Monacelli, Schmalzgruberi* exemplis illustrat, quos in argumento de irregularitate congregationis decisione imprudenter abusos fuisse, eruditus, ut solet, ostendit.

SCHOL. Vid. *Espen in iur. Eccles. univers. part. I. tit. 22. cap. 5. Gilbert. in corp. iur. can. proleg. part. I. tit. 23. Ruprecht in not. Hist. crit. part. I. pag. 310.*

seqq. *De ceteris Curiae Romanae legibus.*

Sunt praeter hanc aliae complures a diversis Pontificibus institutae Cardinalium congregations, ex singulae facultate instructae, ut possint de negotiis sibi commissis pro auctoritate decernere. Et sunt scholasticorum quidam adeo in Curiam Romanam faciles, ut non harum modo decreta omnia, verum Rotae etiam Romanae decisiones orbi universo pro legibus consentaneas obtrudere. Nobis nefas esto libertatem Patriae tam levi pretio prodigere. Conf. *Espen loc. cit.*

§ CXXVII.

In iur. Eccles. 104. n. 19.

CAPVT IV.

§. CXXVII.

Regulae Cancellariae.

Sed prae ceteris hoc loco commemorandae videntur Regulae Cancellariae Romanae, de quibus aetate nostra tam acriter disceptum est. Negotia huius Cancellariae solus in principio videtur usus rexisse et prudenter eius, qui his expediens praefuit, donec *Ioannes P. XXII.* circumscripta certis regulis iustitiae administratione, *Abbreviatores* in formanda pro varietate supplicationis expeditione ad certam ac scriptam normam adstrinxisset. Ex his regulis, quas iudicavit scopo magis utiles, selegit *Nicolaus V.*, pluresque alias ad formandum iudicium eius ordinem idoneas adiecit ann. 1449. *Innocentius VIII.* ann. 1484. *septuaginta* et *novem* addidit, duas de beneficiis et dignitatibus. His *unam* adiunxit in novem partes divisam *Iulius II.* ann. 1503. *Quinque Paulus III.* ann. 1534. Earum nonnullas emendavit *Paulus V.* Ita factis tot mutationibus numerus earum inter *septuaginta* et *duas* constitit. Si de auctoritate queras, ea varia est. Extra curiam Romanam ex se vim obligandi nullam habent. In ipsa vero curia, vacante sede nulla earum efficacia est, donec a successore confirmentur, ut illas non ineleganter *Franciscus Florens* cum editio praetoris Romani comparaverit.

SCHOL. Vid. *Espen in diss. ad ius novissimum §. 5.* et cumprimis *Historiam Regularum Cancellariae Romanae*, quae extat apud Lebret *Promtuarii* tom. 2. pag. 605. et tom. 3. pag. 1. *seqq.*

§ CXXVIII.

§. CXXVIII.

Bullarium Magnum.

Praecipuum vero novissimi iuris partem conficiunt *Bullae Romanorum Pontificum*, seu Constitutiones et epistolae corundem, seu *Brevia*, quae post eas, de quibus superiori sectione expositum est, decretalium collectiones, prodierunt quamplurimae. Cooperunt eas nonnulli exemplo veterum in codices colligere. In his est *Laerius Cherulinus Iurisconsultus Romanus*, qui ex omnibus, quas reperire potuit, Pontificum epistola a *Leone I.* usque ad *Sixtum V.* ad temporum ordinem digestis volumen iustum confecit, inscripto *Bullarii* titulo eiusdem *Sixti* auspiciis in lucem protulit ann. 1586. Ipsa editio secundis eius viri curis auctior recusa est, et *Paulo V.* oblata. Tertiae subin editioni incumbens, dum postrema *Pauli* et cum his *Gregorii XV.* atque *Vrbanii VII.* diplomata colligeret, occupatus morte incepit opus filii *Angelo Mariae Cherubino Cassinensis Coenobii* sodali augendum perficiendumque reliquit, ex cuius postea Romanis typis ann. 1633. tomis quatuor. Accessit quintus opera *Angeli a Lantusca* et *Ioannis Pauli a Roma* Ordin. Min. S. Francisci.

SCHOL. Vid. Doujat. lib. 4. cap. 25. Espen cit. diss. §. 1. Reliqua libri huius fata editionesque perceriset *Buder* in Bibl. iur. select. cap. 15. §. 10. Huic adde *Bullarium Clementis XI.* et alterum *Benedicti XIV.* in quatuor tomos distinctum.

§. CXXIX.

Eius auctoritas.

De auctoritate Constitutionum, quae his volumini-
bus

CAPVT IV.

163

bus continentur, parum convenit. Ego ita statuo: Prævatorum hominum opera nullam iis auctoritatem potuisse attribui maiorem illa, quam ex se habituae essent, etsi in hanc collectionem illatae non fuissent. Sed nec collectio ipsa *authenticam* eis fidem conciliare potest, quae omnium prudentium consensu necessaria habetur, ut pro lege in iudicis constituto quepiam recipi possit. Etsi enim ego facilius admiserim Bullam ex hac collectione productam, quam aliam sola Theologi aliqui aut *Iurisconsulti* fide nixam, quos constat persaepe nimis esse faciles in admittendis probandisque Pontificiis documentis cause faventibus; non admiserim tamen tamquam certissimum indubitateaque fidei: quandoquidem nemo ignorat, ipsam hanc, licet inspectante Roma, confectam collectionem apocryphis diplomaticis non carere. Ut de posterioribus voluminibus nihil dicam, quorum numerum Bibliopolarum habendi aviditas immensus auxit pergetque augere, dum fuerint, qui emendo impensis conferant. Pauci dicam, omnia expenda sunt circa bullas in illas collectiones relatas, quae expendi deberent, si extra has collectiones vagarentur, præsertim si in iudicio earum auctoritas proferatur super re magni momenti, aut praetendatur iuri communni per bullam esse derogatum, aut novi aliquid statutum. Es-
pen cit. diss. §. 3. et 4.

§. CXXX.

Collectio Sixti V.

Circa tempus, quo primam *Bullarii* editionem factam diximus (§. CXXVIII.), novam decretalium collectiōnem sub nomine septimi libri promulgandam meditatus fertur *Sixtus V.*, quem in finem novem delectos viros consiliī istius futuros executores numerat *Doujat* ¹.

X 2

Sed

¹ Lib. 4. cap. 26. §. 1.

SECTIO I.

Sed mors statim in principio conatus *Sixti* intercepit. *Vrbanus VII.* proximus in Pontificatu successor tres ex constitutis a *Sixto* ad opus perficiendum Rotac Auditores cardinalitia ornatos dignitate elegit, iisdemque, ut inchoatum laborem absolverent, in mandatis dedit. Atque illi quidem eo defundi sunt ann. 1593. At dum deliberant, Conciliine Tridentini decreta inserenda essent, *Vrbanus* quoque moritur. Sub *Clemente VIII.* iam praelo commissum opus eandem ob causam suppressum ferunt.

§. CXXXL

Collectio Petri Mathaei.

Inde *Petrus Mathaei* Iurisconsultus Lugdunensis collectionem editit *Caietano* Cardinali dicatam ann. 1590. qua decreta Pontificum inde a *Gregorio IX.* usque ad *Sixtum V.* complexus est. Accessit illa subinde *libri septimi* nomine corpori iuri canonici ann. 1661. Constat libris quinque; libri singuli titulis etiam novis quibusdam, nec eodam ordine dispositis, quem superiores Collectores tenuerunt. Opus est privatum, in quo quum desint multa utilia, tum vero insunt alia nec necessaria, nec magni momenti. *Douyat loc. cit.* §. 2. seqq.

§. CXXXII.

Acta Conciliorum et Decreta.

Non decretalibus tantum, sed et actis Conciliorum decretis colligendis, qui novissimis his temporibus operam impenderent tam laboriosam, quam utilem, multi extiterunt. Atque alii quidem omnia ubi vis gentium celebrata Concilia ad suam curam revocabant. In hac classe sunt.

I Jacobus Merlinus Theologus Parisinus, cuius ope-

ra

CAPVT IV.

ra prima prodit Auctorum ad Concilia pertinentium Collectio duobus tomis *Paris.* ann. 1523. et 24. repetita deinde *Colon.* ann. 1530. et *Paris.* ann. 1535. Vitia eius notavit *Salmon* in tract. de studio Concil. part. 2. cap. 2. art. 1. et cap. 6. art. 1.

2 Merlinum proxime sequitus est *Petrus Crabbe*, Mechliniensis ex Ord. S. Francisci. Edidit is collectionem *Colon.* ann. 1538. duobus tomis, et iterum *Colon.* ann. 1551. tribus tomis in fol. Vid. *Salmon* cit. tract. cap. 2. art. 1. §. 2. et cap. 6. art. 2. et 3.

3 *Franciscus Ioverius* fuit origine *Valentinus*, Theologicae facultatis Parisinae Doctor. Huic tertium inter Collectores locum dederunt Labbeus et *Salmonius*, quamquam *Sirmonodus*, *Baluzius*, aliquae plures eum omnino silent. Edidit *Paris.* ann. 1555. *sandiones Ecclesiasticas*, tam *Synodicas* quam *Pontificias* in tres classes distinctas. Vid. *Salmon*. loc. cit. cap. 2. art. 1. §. 3. et cap. 6. art. 4.

4 Post hunc *Laurentius Surius* Carthusianus quatuor edidit Conciliorum volumina *Colon.* ann. 1567. *Philippe Hispaniarum* Regi dicata. Est haec editio ceteris et auctior, et fidelior, nec tamen nescire caret. Vid. *Salmon*. loc. cit. cap. 2. art. 1. §. 4. et cap. 6. art. 5.

5 *Surianam* editionem exceptit *Veneta* typis *Dominici Nicolini*, qui virorum praestantissimorum opera, cum primis *Dominici Bellani* usus eam perficit ann. 1585. Est in tomos quinque distributa, quibusdam et actis Conciliorum, et adieciis notis observationibusque auctior. *Salmon*. loc. cit. cap. 2. art. 1. §. 5. et cap. 6. art. 6.

6 Successit *Romana* Conciliorum collectio *Pauli V.* auspicias; opera vero praeceps *Iacobi Sirmondi* quatuor distincta voluminibus, et *Romae* edita ann. 1608. 12. Continet generalia, dumtaxat Concilia Graece et Latine. *Magnopere landana est editorum diligentia*, inquit *Salmon*. loc. cit. cap. 2. art. 1. §. 7. Qui fere semper coniecturas suas ad marginem apposuerunt, textu religiose servato, finem

nem ipsi primi obtulerunt.... Sed illi pariter in ea vita omnia aliquando incurruunt, quae P. Labbeo quidam Critici obiciunt; siquidem invexerunt in textum lectiones, quas Surius in margine colloccarat: plura arbitrio suo loca emendarunt: immutarunt fere ubique ordinem et textum latinarum priscarum interpretationum, et peculiares expunserunt observationes eorum, qui earundem erant autores. Card. Bellarmine vertitur culpea, quod Concilium Basileense eiusque adha ab hac editione tamquam falsa expuncta fuerint. Nullum hic sane locum habent, quaecunque supremo Pontifici minus favent. Videntur enim editores peculiari quedam studio S. Sedis privilegia tueri.

7 Nunc ad Binii Collectiones venio, quarum prima Colon. ann. 1606. publici iurius facta, Paulo V. dicata est. Constat voluminibus quatuor, tertio in duas partes diviso. Complectitum Concilia tam generalia, quam particularia, adiecit ubique notis in fine cuiusque Concilii ex Baronii fere annalibus de scriptis. Altera ab eodem confecta prodiit ann. 1618. repetita Paris. ann. 1636. Bini obicit Vsserius, emendasse illum seu corrupisse potius plura veterum Conciliorum loca, nulla manuscripto ratione. Vid. etiam Salmon. loc. cit. cap. 2. art. 1. §. 8. 9. cap. 6. art. 8. et 9.

8 Verum praestat omnibus superioribus, et nitore typi atque elegantia, et voluminum numero *Regia*, quae Paris. ann. 1644. vulgata est, in tomos triginta et septem diffusa. Licet autem summo exornata apparatu, probare se tamen ne ipsis quidem Gallis potuit. Causam dabit Salmon. loc. cit. cap. 2. art. 1. §. 10. et cap. 6. art. 10.

9 Quam ob rem ea vix distracta est, quum ad emendandam illam auctioremque prae lo subiciendam animum adiecit Philippus Labbeus, vir propria supra vires hominis laboriosus. Neque vero imparatus ad hoc opus accessit Labbeus: dudum enim ante iam collegerat, quae idonea existimavit ad ornandum hunc eruditissimae sacre the-

sau-

saurum. Sed interrumpit morte opus Gabrieli Cossartio perficiendum obigit. Atque perfectis quidem, edidit que voluminibus septemdecim Paris. ann. 1672. vid. Salmon. loc. cit. cap. 2. art. 1. §. 11. et cap. 6. art. 11.

10 Satis constat ingenti cum applausu pulcherrimam hanc, etsi non omnino naves vacuum editionem ab cruditis exceptam fuisse. Nec videbatur deesse quidquam, quod ad eam ornandum pertineret, veterum monumentorum. Steph. Baluzius tamen vir Leibnitii iudicio unus huic per labori, quinque supplementorum volumina colligit, quorum primum dumtaxat lucem vidit publicam Paris. ann. 1683. Salmon. loc. cit. cap. 2. art. 1. §. 12. et cap. 6. art. 12.

11 Successit tandem collectio regia Conciliorum post Labbei et Cossartii labores haud modica accessione auctior studio P. Ioannis Harduini tomis duodecim Paris. ann. 1715. Verum illico suppressa. De illa si iudicabat Leibnitius in epistola ad Burch. Struvium eodem anno Hannoverae scripta: *Conciliorum collectio*, quam Ioannes Harduin curavit, absoluta est. Sunt, ni fallor, duodecim volumina. Nam pauca inseruntur, quae in priore illa Labbeana omissa sunt, quae ad Concilia proprie non spectabant. Sed quam constitutio Unigenitus, aliaque displentia in fine operis adiecta sint, Parisiensis Archiepiscopus effect, ut distractio prohibetur, donec hoc, quidquid esset, emendatum. Et in alia anno proximo exarata. Editio, inquit, Conciliorum Harduiana, si non plane suppressetur, certe multis modis reformabitur: dederat enim unice operam, ut placenter Romae, quas fecisset fabulas, nulla non Gallicane tantum, sed et universalis Ecclesiae libertatum, sententiuarum cura. Editio Conciliorum non Harduino, aut alteri Iesuitae Gallo (neque enim hodie Sirmondos habent), sed Baluzio committenda erat. Idem omnino vitium in Harduino arguit Salmon loc. cit. §. 13. Videtur scilicet viri eius consilium hoc praecepsum fuisse,

SECTIO I.

sc, ut emineret decretalium Isidorianarum auctoritas: *Licet enim ad marginem notaverit, eas a sapientibus viris suppositias haberi, in suo tamen indice multa disseminalia unica deducta ex decretalibus, aliisque eiusdem generis scriptis, quae tamquam nobilissima ac legitima summis laudibus effert.* Conf. Bower in *diss. de collect. Concil. praemissa tom. 4 Hist. Pontif.* §. 34.

12 Omnim autem praestantissima est Concilio collectio edita Venetiis curante Nicolao Coleti ann. 1728. seqq. tomis viginti et tribus. Buder in *Bibl. iur. select.* 15. pag. m. 481. seqq. Cuius dedit supplementum Dominicus Mansi eximius instruunt nundum alibi editis monumentis *Luc.* ann. 1748. seqq.

§. CXXIII.

Collectiones Conciliorum particulares.

Alli vero intra unum se regnum, provinciamve continebant. Inter hos est.

1 Lucas Holstenius, cuius extat quorundam antiquorum Historiae Ecclesiastice monumentorum collectio duabus constantibus, edita *Rome ann. 1662.* In ea praeter epistolas plures Pontificum, multas quoque exhibuit Ecclesiae Romanae synodos sub Bonifacio II. Damaso, Bonifacio IV. Stephano IV. Eugenio II. Leone IV. et Hadriano celebratas. Salmon loc. cit. art. 2. §. 1. Ad Italiam similiter pertinent *Acta Ecclesiae Mediolanensis*, et *synodi* sub S. Carolo Borromaeo habitae: tum Vinc. Mar. Ursini *synodicon Beneventanensis Ecclesiae. Benev. ann. 1695.*

2 Ad Ecclesiam Africam refero Garnerii *diss. secund. de synodis in causa Pelagianorum habitis vivente S. Augustino*, adiectam operibus Marii Mercatoris ann. 1673. et Schelstrati Canonici Antwerpiensi *Ecclesiam Africam sub Primate Carthaginensi ann. 1679.* in quo

CAPVT IV.

quo opere Ecclesiae huius Concilia, regiminis formulam, ritus, ac successionem Episcoporum egregie illustravit, Vid. Salmon cit. *traet. cap. 2. art. 2. §. 2.*

3 Ecclesiae Gallicanae antiqua Concilia primus digessit Iacobus Simondus, ediditque *Paris. ann. 1629.* tomis tribus, quae collectio emendatior exstat apud Labbeum. Accesserunt huic deinde Petri de Lalande Conciliorum antiquorum Galliae supplementa *Paris. ann. 1666.* Novissima autem Galliae Concilia post Tridentinum habita prodierunt studio Ludovici Odespurn Presbyteri Turonensis *Paris. ann. 1646.* in quibus suppleri permulta possunt ex Martenii et Durandi *Thesaur. nov. anecdot.* Vid. Salmon loc. cit. §. 3. Alii Provinciae aliquius Concilia separatim collegerunt. Veluti Steph. Baluzius Concilia Galliae Narbonensis *Paris. ann. 1668.* Franc. Pomeriau Concilia Rothomagensis Provinciae primum cum notis Godinii ann. 1677. deinde Will. Bessin *Rothom. ann. 1717.* Ioannes Maen Provinciae Turonensis ann. 1697. Concilia Aquitanica Labbeus in *Bibloth. manus.* tom. 2. pag. 764. Neque omittendi hoc loco sunt Hadr. Bebot *canones Ecclesiastici ad Ecclesiae Gallicanae usum collecti Paris. ann. 1605.* et Laur. Bochelli *Decretorum Ecclesiae Gallicanae libri octo. Paris. ann. 1609.* Vid. Salmon loc. cit. §. 3. et art. 3. penes finem.

4 Hispaniae Concilia primus uno codice complexus est Gars. Loaisa *Matrit. ann. 1593.* quem etiam in Biniiana Conciliorum collectione repertas. Aliam maiori longe apparatu editionem curavit Iosephus Saenz de Aguirre e familia Benedictinorum Monachus, deinde Cardinalis, cuius opera *notitia Conciliorum Hispaniae atque novi orbis. Salmant. ann. 1686.* tum post *Collectio maxima Conciliorum Hispaniae* prodidit Rom. ann. 1693. 95. Ultimus tomus in synodo Diocesana Limensi in Peruvia ann. 1604. coacta desinit. Concilia aliquot Peruvianna, et Diocesana decem cum apparatu historico edit

SECTIO I.

¹⁷⁰ dit Franc. Heroldus *Rom. ann. 1673.* sub titulo : *Lia-
ma limata. Constitutiones Tarracenses Antonius Au-
gustinus Tarrac. ann. 1580.* Vid. Salmon. loc. cit. §. 4.

5. Concilia, Decreta, Leges, et Constitutiones Ec-
clesiae Britannicae inde ab initio christianaæ Religionis us-
que ad suam aetatem duobus voluminibus complexus est
Lond. ann. 1639. Heinr. Spelmannus in Labbeanam Col-
lectionem postmodum relatis. Eas iam ante Guil. Lind-
wood in certum veluti sistema rediget, atque edendas cu-
ravit *Paris. ann. 1599.* Sed cum et hacc, et quae po-
sterior est ann. 1557. editio rarior esse coepisset, Ro-
bertus Scharrock Doctor Anglus operis utilitate compul-
sus, id ipsum hand modica accessione auctum notisque
illustratum edidit *Oxon. ann. 1663.* Vid. Salmon loc. cit.
§. 5. Locupletissima vero est omnium, quam studio Da-
vid Wilkins Anglia debet. Titulus hic est : *Concilia
magnae Britanniae, et Hiberniae. Londini 1737.* fol.
m. tom. 4.

6 Germania Conciliorum suorum collectionem diu
et anxi desideravit. Coepit ea primum colligere Fride-
ricus Scannat: *Eo ipso in apparatu e vivis subtato, Io-
sephus Harzheim sumtibus cels.* Principis Joannis Mau-
ritii Archiepiscopi Pragensis, ut excusa typis publici iuri-
ris fient, curavit. Priora quinque volumina illius ope-
ra prodierunt. Reliqua dedit Herman. Scholl. De hac
collectione vid. *Bibliothecam universalem Germanicam*
duodecimo volume additam pag. 842. Addi Lunig. Spi-
tileg. *Eccles. Cont. 1. et 3. Lips. ann. 1721.*

7 Paullo citius Hungariae tam esse beatæ licuit. Gra-
tia haec Carolo Petefcio viro egregie docto, et si quis
alius, laborioso debetur. *Eius opera Sacra Concilia Ec-
clesiae Romano-Catholicae in Regno Hungariae* duobus
voluminibus *Boson. ann. 1741. seq.* evulgata sunt. Non
dubito, quin et accurior et auctior fieri haec posset
editio, si quorum in manu pretiosi horum monumento-
rum Thesauri sunt, non invidenter lucem documentis
non

CAPVT IV.

¹⁷¹ non hoc olim consilio scriptis, ut aeterna obliuione se-
pulta iacerent.

§. CXXXIV.

Breviores Conciliorum collectio[n]es.

Haec tot volumina vel cursoria lectione pervolare
insignis patientiae labor fuerit. Minore hunc conati sunt
doctissimi viri : alii quidem conficiendis summis 1, alii
notitiam Conciliorum scribendo, canonibusque illustran-
dis 2, de quibus ne sim nimis longus, videri potest
saepe iam a nobis laudatus *Salmonius loc. cit. art. 3.*

I HVC PERTINENT

1 Bartol. Carrancae *Summa omnium Conciliorum*, qua-
saepe excusa est. Editiones optimae censentur, qua-
cum notis Sylvii, et Franc. Iansen Elings prodierunt.

2 Casp. Contareni *Conciliorum magis illustrium Sum-
ma: Flor. ann. 1553.* et alibi saepe.

3 Franc. Longi a Coriolano *Summa Conciliorum om-
nium*, cuius optima editio est, quam Lud. Baile cu-
ravit *Paris. ann. 1645.* fol.

4 Lud. Baile *Summa Conciliorum omnium: Patav.
ann. 1701.* fol. 2. volum.

5 Laur. Brancati *Epitome Conciliorum omnium: Col-
lon. ann. 1654.* fol.

6 Ioann. Pauli Paravicini *Polyanthæ sarrorum can.
Paris. ann. 1708.* 3. volum. fol.

7 Poissonii Presbyteri Oratorii *Delectus auctorum Ec-
clesiae universalis, sive nova summa Conciliorum: Lugd.
ann. 1703.* 2. volum.

8 Simon Staravolski *Epitome Conciliorum: Rom. ann.
1615. et 1653.* fol.

2 QVO REFERO

1 Ioann. Cabassutii *Notitiam Ecclesiasticam histo-
riarum, Conciliorum Lugd. ann. 1690.* alibi.

172

SECTIO I.

2 Ioanni. Lud. Rueli et Lud. Hartmannii *Concilia omnia illustrata*: Norimb. ann. 1675.

3 Christ. Lupi *Synodorum generalium, et provincialium decreta, et canones scholii, notis, et historica adorrum dissertatione illustrati*: Lond. ann. 1665. Bruxel. ann. 1673. tom. 5. Exstant etiam *inter opera iunctim edita Venet.* tom. 1. seqq.

4 Lud. Thomasini *Dissertationum in Concilia generalia et particularia tom. unus Paris.* ann. 1667. *Luc.* ann. 1728. et in Rocaberti *Bibl. Pontif.* tom. 15. pag. 380. seqq.

5 Zeger van Espen *Tractatus historicus canonicus exhibens scholia in omnes Conciliorum tam Graecos, quam Latinos, et famosiores canonum Codices*, qui Rothomagi ann. 1710. in 4. primum, deinde saepe iunctim cum reliquis scriptis prodit.

6 Iosephi Catalani *Sacrosancta Concilia OEcumenica prolegomenis et commentariis illustrata*: Romae ann. 1736. 4. volum. in fol.

§. CXXXV.

Conclusio.

Haec sunt, quae de natura Iuris Ecclesiastici, de que origine illius, progressu, incrementis, usu, et auctoritate in ipso disciplinae ingressu expedienda duxi. Proximum est, ut de *Principiis* huius scientiae ac *Subsidii exponam*, quod alterum fuit ex propositis huic libello argumentis.

SE-

(173)

SECTIO II.

DE PRINCIPIIS AC SVBSIDIIS

IURISPRUDENTIAE ECCLESIASTICAE.

§. CXXXVI.

Ratio et ordo huius sectionis.

Argumentum de principiis Iurisprudentiae sacrae, huiusque interpretandas subsidisi neglegētū fere a scholasticis aut negligenter tractatum fuisse, saepe questi sunt prudentes viri. Sed hi non videntur meminisse, noluisse genus illud hominum constitutis certis docendi regulis ipsum sibi auferre opinandi, quod libitum esset, noxiā potestatem. Ego ita apud animum constitui meum hanc procul a me arcere licentiam, nihilque pro certo vel adfirmare, vel negare, cuius negandi adfirmandiique non certa mihi ratio constiterit. Rationes autem et argumenta quibus e locis petenda sint: quantum his pondus insit: quibus demum subsidii instrūtum esse deceat eum, qui in iuris sacri prudentia utiliter et cum laude versari desiderat, hoc nunc agam, ut quam fieri potest, brevissime expediam.

CA-